

КРЕМЛЬСЬКИЙ ОКУПАЦІЙНИЙ ЗБІГ: ПРИМУСОВА РУСИФІКАЦІЯ ТА ЕТНІЧНІ ЧИСТКИ В ОКУПОВАНІЙ УКРАЇНІ

Кароліна Хірд

<https://www.understandingwar.org/sites/default/files/24-210-01%20ISW%20Occupation%20playbook.pdf>

Жінка тримає дитину поруч із російськими солдатами на вулиці Маріуполя 12 квітня 2022 року, коли російські війська активізують кампанію з захоплення стратегічного портового міста, що є частиною очікуваної масованої атаки на сході України, у той час як президент Росії робить зухвалу заяву для війни з сусідом Росії. - *ПРИМІТКА РЕДАКТОРА: це фото було зроблено під час поїздки, організованої російськими військовими.* (Фото Олександра НЕМЕНОВА / AFP) (Фото Олександра Неменова / AFP через Getty Images) ©2024 Інститут вивчення війни.

Опубліковано в 2024 році в Сполучених Штатах Америки Інститутом вивчення війни.

1400 16th Street NW, Suite 515 | Washington, DC 20036
<https://www.understandingwar.org/>

Зміст

8 Резюме

8 Вступ

10 Посібник російської окупації до 2022 року

14 Стратегія російської окупації на 2022-2023 роки в Донецькій, Луганській, Запорізькій та Херсонській областях

17 Російська кампанія етнічних чисток в Україні

20 Окупація під гіпотетичною російською перемогою

22 Деокупація та реінтеграція у випадку української перемоги

23 Кінцеві примітки

Резюме

Росія прагне переконати Україну та її прихильників, що контроль Москви над окупованою українською територією є незворотним. Кремль прагне створити враження, що українські території, які він незаконно окупував, назавжди втрачені для України, перешкоджаючи Києву шукати їх звільнення та переконуючи Захід у підтримці таких зусиль, навіть незважаючи на те, що їх незворотна окупація потребуватиме значного часу. Зараз Росія застосовує ту саму методику окупації на землях, які Росія захопила з 24 лютого 2022 року, яку Кремль використовує в Криму та на Донбасі з 2014 року. Кремль застосував цю методику настільки успішно, що всі дискусії про російське повномасштабне вторгнення розглядають землі, які Росія незаконно захопила в 2014 році, відрізняються від решти України. Західні лідери регулярно ставлять під сумнів, чи варто Україні навіть намагатися звільнити Крим і частину Донбасу, хоча фактичний статус цих земель згідно з міжнародним правом такий самий, як і будь-якої іншої частини суверенної, незалежної України. Росія має намір досягти таких самих ефектів на землях, які вона окупувала з 24 лютого 2022 року, і вона матиме більше шансів досягти успіху в цій спробі, чим довше їй буде дозволено утримувати цю територію. Тому визволення цих стратегічно важливих українських

земель є невідкладним. Зволікання потужно просуває російські цілі на шкоду Україні та Заходу.

Вступ

Війна в Україні – це перш за все війна за контроль над людьми, а не за землю. Російський президент Володимир Путін двічі вторгся в Україну не тому, що хоче українську землю, а радше тому, що прагне контролювати її народ. Проект Путіна, чітко сформульований у статті 2021 року, яку він опублікував, виправдовуючи повномасштабне вторгнення 2022 року, полягає у знищенні самобутньої політичної, соціальної, мовної та релігійної ідентичності України.¹ Путін прагне втілити в життя своє хибне ідеологічне переконання, що українці просто заплутані. Росіяни з вигаданою ідентичністю, мовою та історією, яку невелика, підтримувана Заходом меншина прагне нав'язати більшості жителів. Він вважає мову одним із основних факторів, що визначають етнічну приналежність. Він стверджує, що російськомовні люди мають бути росіянами незалежно від того, в якій державі вони живуть. Російська Федерація заявила про особливі права на захист росіян у колишніх радянських державах з 1990-х років, хоча Кремль не реагував на ці претензії, поки Путін не став президентом. Таким чином, мета Путіна знищити українську ідентичність, мову та культуру є однією з головних цілей усієї його діяльності.

Таким чином, ставки цієї війни виходять за межі гектарів землі. Вони включають життя, свободу та особистість майже п'яти мільйонів українців, які зараз живуть під російською окупацією, ще майже п'ять мільйонів, яких Кремль незаконно депортував до Росії, і додаткові мільйони, які втекли зі своєї батьківщини в інші частини України чи за кордон.⁴ Сухі, абстрактні, «реалістичні» дискусії про тиск на Україну, щоб вона пішла на «поступки» — «торгувати землею заради миру» — ігнорують реальність війни. Ця війна стосується людей, а також землі, і західні лідери не можуть відкинути наслідки політики, яку вони проводять і вимагають.

Росія вперше поекспериментувала зі своєю окупаційною схемою у 2008 році, коли вона вторглася в Грузію та окупувала грузинські території «республік» Південної Осетії та Абхазії.⁵ Росія продовжила розвиток засобів і методів окупації в Україні після вторгнення та захоплення Криму та частини Донбасу в 2014. Міжнародна спільнота

засудила вторгнення 2014 року, відмовилася визнати Претензії Росії на ці території та суворі санкції стосувалися російських акторів.⁶ Проте міжнародна реакція не змогла перешкодити Росії продовжувати окупацію України та висувати умови для повномасштабного вторгнення у 2022 році. Росії вдалося змусити міжнародне співтовариство прийняти та інтерналізувати окупацію 2014 року настільки, що багато хто навіть на Заході зараз розглядає території 2014 року як такі, що відрізняються від решти України.

Зараз Росія застосовує ці засоби та методи окупації в розширеному масштабі на українських територіях, які вона окупувала після повномасштабного вторгнення, яке почалося 24 лютого 2022 року. Окупаційний план Кремля спрямований на ліквідацію української ідентичності шляхом примусової інтеграції окупованої України до Росії соціально, культурно, мовно, політично, економічно, релігійно та бюрократично. Москва врешті-решт прагне переконати Київ та його прихильників, що примусова інтеграція України до Росії та, як наслідок, ліквідація української ідентичності є постійними та незворотними, щоб Кремль міг повністю підпорядкувати ці території та людей для власної вигоди.

Путін також прагне використати Україну як джерело мобілізованої робочої сили частково для вирішення демографічних проблем Росії. З початку 1990-х років Росія бореться з демографічною кризою, спричиненою зниженням народжуваності, старінням населення, низькою очікуваною тривалістю життя (особливо серед чоловіків працездатного віку) та високим рівнем еміграції.⁷ Війна дещо погіршила демографічний стан Росії виклики, оскільки 800 000-900 000 росіян покинули країну після початку війни, у тому числі до 700 000, які втекли після того, як Путін наказав про часткову мобілізацію у вересні 2022 року.⁸ Дані Федеральної служби державної статистики Росії (Росстат) показують, що в Росії не вистачає робочої сили в 4,8 мільйона осіб. 2023 рік, проблема, яка призвела до скорочення економічного виробництва Росії.⁹ Росстат також оцінив у 2023 році, що населення Росії природним чином скорочуватиметься більш ніж на 600 000 осіб на рік до 2032 року.¹⁰

Росстат повідомив, що станом на 1 січня 2023 року населення Росії становило 146 мільйонів.¹¹ П'ять мільйонів українців, які проживають на окупованих Росією територіях, плюс 4,8 мільйона українців, яких Росія

депортувала до Російської Федерації, становлять, таким чином, близько 7 відсотків нинішнього російського населення. Зусилля Росії контролювати українську землю та захопити її населення, таким чином, частково спрямовані на те, щоб компенсувати скорочення населення Росії та нестачу робочої сили.

Росія вперше застосувала свою стратегію окупації в меншому масштабі в Криму та частині Донбасу, починаючи з 2014 року, і її методика окупації змінила західний дискурс щодо цих територій. Захід регулярно обговорює Крим і частини Донбасу не так, як території, окуповані Росією з 2022 року, і деякі союзники України періодично пропонують Україні відмовитися від надії на звільнення цих територій. Опитування української громадської думки також виявили, що українці проводять «чітке розмежування» між територіями, окупованими у 2014 році, та територіями, захопленими після 2022 року, коли йдеться про внутрішні дискусії про те, як Україна може реінтегрувати свої землі та людей.¹² Проте статус усіх окупованих територій України за міжнародним правом те саме. Усе міжнародне співтовариство (включно з Росією) визнало Україну в її територіальних кордонах 1991 року, включаючи Крим і весь Донбас, коли Україна стала незалежною.¹³ Російська Федерація, Сполучені Штати та Велика Британія не лише підтвердили це визнання, але й зобов'язалися не порушувати територію України в рамках Будапештської угоди 1994 року, за якою Україна передала Росії свій ядерний арсенал радянських часів.¹⁴ Ці угоди містили жодних вилучень для Криму чи будь-якої іншої частини України. Жоден міжнародний орган чи значна група держав також не визнали претензій Росії на анексію будь-якої території України. Таким чином, російська окупація та інформаційні операції навколо неї спромоглися створити публічний дискурс, який повністю суперечить фактичній правовій ситуації.

Крим:

Проросійський президент України Віктор Янукович втік з Києва разом з елементами свого уряду в лютому 2014 року після місяців протестів, відомих як «Євромайдан», які почалися наприкінці 2013 року після того, як Янукович відмовився підписати угоду про асоціацію з Європейським Союзом. Рух Євромайдану та подальша втеча Януковича з України, яку українці називають Революцією Гідності, поставили під сумнів вплив Кремля в Україні, і Росія негайно почала розпалювати проросійські

протести по всій країні. Крим був центром багатьох із цих проросійських маніпуляцій, оскільки Росія вже мала значну військову присутність на півострові. Радянський Чорноморський флот завжди базувався в Севастополі, і Україна дозволила йому продовжувати це робити після здобуття незалежності шляхом оренди. У 2010 році Янукович підписав Харківський договір з Росією, згідно з яким Україна погодилася передати в оренду військово-морські об'єкти Криму російському Чорноморському флоту до 2042 року без порушення суверенітету України над Кримом і Севастополем.¹⁵ Харківський договір забороняв Росії надсилати до Криму військові сили, окрім тих, які належали до Чорноморського флоту.¹⁶ Після Революції Гідності Росія порушила Харківський договір, швидко розгорнувши елементи неЧорноморського флоту до Криму, що дозволило Росії швидко анексії півострова. Ця акція порушила не лише Харківський договір, а й Будапештський меморандум 1994 року.¹⁷ Підтримані Росією протестувальники зіткнулися з українськими протестувальниками в Криму в дні після Революції Гідності, кульмінацією яких стали проросійські озброєні люди, які увірвалися до будівлі кримського парламенту 27 лютого. 2014.¹⁸ Верховна Рада Криму скликала екстрене засідання, а проросійські озброєні бойовики зайняли будівлю парламенту та проголосували за заміну прем'єр-міністра Анатолія Могильова на Сергія Аксьонова.¹⁹ фактично перебували в будівлі та брали участь у голосуванні та зазначили, що озброєні люди заблокували комунікації будівлі та відібрали телефони присутніх парламентарів.²⁰

За порушенням Росією Харківського договору послідувала швидка мілітаризація півострова протягом кількох тижнів після насильницького призначення Аксьонова на посаду прем'єр-міністра. Проросійські елементи нового кримського парламенту провели референдум про «приєднання» Криму до Росії 16 березня 2014 року, а наступного дня Росія офіційно анексувала Крим.²¹ Міжнародна спільнота категорично відмовилася визнати анексію, прийняла резолюції, що підтверджують підтримку територіальної цілісності України, і застосувала жорсткі санкції до залучених російських акторів. Однак Росія розробила свою окупаційну інструкцію в Криму, незважаючи на таку міжнародну реакцію на вторгнення та анексію. Кремль влаштував своєрідний юридичний театр, брав участь у широкомасштабних спробах паспортизації,

використовував дані перепису, штучно змінював демографічну картину та маніпулював соціокультурним і мовним середовищем Криму, щоб переконати прихильників України та сам Київ, що Крим був повністю відокремлений від України до моменту введення російських військ. Їх повномасштабне вторгнення в Україну в 2022 рік.

Юридичний театр:

Росія використала незаконний референдум про вступ, щоб влаштувати театр законності та виправдати анексію Криму, прикривши свої незаконні дії «законним» виглядом. Російські державні ЗМІ стверджували, що 96,77 відсотка виборців проголосували за «возз'єднання Криму з Росією з усіма правами суб'єкта Російської Федерації». **22** Український уряд та міжнародні організації засудили референдум як інсценований і нелегітимний, оскільки Росія проводив його під час майже місяця посиленої російської мілітаризації в Криму, без присутності незалежних міжнародних спостерігачів і, ймовірно, з фальсифікованою статистикою відвідуваності та маніпуляціями. **23** Тим не менш, Кремль використав вигадану та підтасовану статистику 96,77 відсотка, щоб стверджувати, що він мав широку громадську підтримку і, отже, незаконна окупація Криму була законною.

Паспортизація:

Росія використовувала Крим як чашку Петрі для паспортизації між 2014 і 2022 роками. Росія вперше використовувала видачу російських паспортів як засіб поширення впливу під час вторгнення в Грузію в 2008 році, де російська влада використовувала масову видачу російських паспортів громадянам Грузії перед тим, як Російська атака як нібито причина війни для вторгнення та твердження, що Грузія, отже, не має законних претензій на власні території. **24** Паспортизація вписується в ширшу ідеологічну концепцію Кремля про «співвітчизників за кордоном», за якою Росія нечітко визначає етнічних росіян, Власники російських паспортів, російськомовні особи та ті, хто має будь-які культурні, релігійні чи історичні зв'язки з Російською Федерацією та будь-якими з її історичних попередників як російські «співвітчизники», щодо яких Російська Федерація має особливі права, незалежно від країни, в якій вони проживають. **25**

Росія почала паспортизацію одразу після анексії Криму в 2014 році. Глава Федеральної міграційної служби Росії. Окупаційний голова Криму

Петро Ярош заявив, що понад 1,56 мільйона людей отримали російські паспорти за перші дев'ять місяців російської окупації Криму.²⁶ Російська окупаційна влада, ймовірно, примусила значну частину громадян населення отримати російські паспорти. Весь процес паспортизації в 2014 році відбувався в примусових умовах російського військового захоплення півострова з наступною російською військовою окупацією. У звіті за 2023 рік проект Обсерваторії конфліктів Єльської гуманітарної дослідницької лабораторії також виявило, що російська окупаційна влада відмовляла в роботі, іпотеці, зарахуванні до школи та охороні здоров'я тим, хто не мав російських паспортів, щоб змусити людей отримати російські документи.²⁷ Росія використовувала свою кампанію паспортизації Криму, щоб стверджувати що більшість населення були законно російськими «співвітчизниками за кордоном», твердженням, яке використовував Кремль щоб виправдати незаконне поглинання Криму та підірвати претензії України на збереження її суверенних прав. (стор. 11)

Вепонізація даних перепису:

У жовтні 2014 року Росстат провів перепис населення в окупованому Криму.²⁸ Дані російського перепису показали, що з приблизно 2 248 000 жителів Криму 68 відсотків назвали свою національність росіянами; 15,7% як українці; і 10,6 відсотка як кримських татар.²⁹ Відносна кількість тих, хто ідентифікував себе як росіянин або українець, помітно змінилася порівняно з Всеукраїнським опитуванням 2033 700 жителів Криму 2001 року: 58,5 відсотка визначили свою національність як росіяни; 24,4% як українці; і 10,6 відсотка як кримські татари.³⁰ Частково збільшення чисельності жителів, що ідентифікують російську мову, і зменшення кількості жителів, які ідентифікують українську мову, може відображати психологічний вплив російської окупації. Український соціолог Ірина Бекешкіна зауважила, що збільшення чисельності російського населення, ймовірно, частково результатом переконання, що в окупованому Росією Криму краще або безпечніше ідентифікувати себе як росіянина.³¹ Росія давно використовувала ця статистика в поєднанні з її твердженнями про «співвітчизників» як доказ того, що більшість кримчан насправді є «юридично» росіянами, хоча етнічна ідентичність не є ні де-юре, ні де-факто міжнародним стандартом для визначення громадянства.³²

Демографічні зміни:

У 2014 році Росія також почала намагатися істотно змінити склад населення Криму, щоб змусити його глибше інтегруватися в Російську Федерацію. Колишній уповноважений України у справах кримськотатарського народу Мустафа Джемільєв у травні 2018 року заявив, що Росія «ввезла» до окупованого Криму до 500 тисяч росіян з 2014 по 2018 рік, але посилався на інформацію невідомих кримських партизанів, що ця цифра може бути ближчою до 850 тисяч. і один мільйон.³³ Голова Меджлису кримськотатарського народу Рефат Чубаров також заявив у 2018 році, що, хоча українські офіційні особи не можуть підтвердити точну кількість росіян, які прибули до окупованого Криму з Росії в період з 2014 по 2018 роки, це число, ймовірно, «сотні».³⁴ 6 грудня 2023 року Українська Гельсінська спілка з прав людини — організація, що складається з 26 правозахисних неурядових організацій (НУО) — повідомила 6 грудня 2023 року, що російська влада переселила до 800 000 російських громадян в окупований Крим і вимушено переселила їх. З 2014 року 100 тис. громадян України покинуть Крим.³⁵

Згідно з українськими та російськими джерелами, російська влада культивувала штучне збільшення кількості росіян у Криму з 2014 року різними способами.³⁶ Частина цієї російської стратегії зосереджена на російському військовому сліді на окупованому півострові — росіяни зростають. частково стали наслідком припливу 20 000-60 000 російських військовослужбовців і співробітників правоохоронних органів та їхніх сімей, за оцінками України.³⁷ Росія також імпортувала державних службовців, суддів, вчителів і медичних працівників для укомплектування окупаційних адміністрацій і розбудови інститутів громадянського суспільства.³⁸ Російська статистика нерухомості також свідчить про приплив до 100 000 росіян, включаючи пенсіонерів, які переїхали до Криму, щоб скористатися його теплим приморським кліматом.³⁹ Українські джерела повідомляють про паралельний відтік ⁴⁰ 000-50 000 українців і кримських татар. з окупованого Криму на материкову частину України відразу після анексії 2014 року, переміщення, яке частково пояснює зменшення жителів, які ідентифікують себе як українці.⁴⁰ Окупаційний керівник Федеральної служби державної статистики Криму Ольга Балдіна підрахувала, що населення Криму збільшилося на 20 000 осіб через імміграцію з Росії до 2020 року.⁴¹ **Масове збільшення росіян у Криму, про яке повідомляється, докорінно змінило демографічний склад**

півострова та полегшило російські інформаційні операції, використовуючи статистику населення як сфабрикований доказ того, що Крим історично, природно чи внутрішньо російський. Ці інформаційні операції, у свою чергу, підтверджують хибні твердження Кремля про те, що історичні претензії переважають міжнародно визнані суверенні кордони. (стор. 12)

Соціокультурні та лінгвістичні маніпуляції:

Контрольована Росією система освіти та відсутність навчання українською та кримськотатарською мовами в окупованому Криму є прикладом примусових соціокультурних і мовних переходів і примусової русифікації населення Криму з 2014 року. Окупаційна влада представила фасад «вибору» в окупованому Криму. Крим, стверджуючи, що курси української та кримсько-татарської мови доступні для школярів, але офіційна російська статистика малює іншу картину. Окупаційне Міністерство освіти Криму повідомило, що в 2018-2019 навчальному році майже 39 000 дітей навчалися рідною мовою, у тому числі 10 600 дітей, які вивчали українську.⁴² Ця цифра включає та, ймовірно, завищена за рахунок дітей, які вивчали рідну мову як факультатив або позакласну програму, а не як основна мова шкільного навчання. Окупаційне Міністерство освіти Криму зазначило, що 97 відсотків дітей у Криму навчаються російською мовою, лише 3 відсотки дітей навчаються виключно кримськотатарською мовою, а 0,2 відсотка – виключно українською.⁴³ Був лише один україномовний навчальний заклад, школи в усьому окупованому Криму до 2020/2021 навчального року.⁴⁴ Підконтрольний окупаційній адміністрації Кримський інститут післядипломної педагогічної освіти у своєму звіті за 2022 рік зазначив, що загалом у 2020/2021 навчальному році україномовну освіту отримали 214 студентів (або 0,1 відсотка).⁴⁵ Переважно російськомовне навчання в школах впливає на створення умов для багатьох поколінь, щоб російська окупація Криму виглядала постійною, оскільки покоління кримських дітей виховуватимуться в русифікованій шкільній системі з обмеженим доступом до навчання рідною мовою. Російськомовні також вписуються в ширшу ідеологію Кремля про «співвітчизників за кордоном» і дозволяють Кремлю фальшиво приєднатися до населення Криму за мовною ознакою. Кремль поважає і, справді, вимагає поваги до мовних уподобань російськомовних, але не

інших — факт, який не дивує, враховуючи, що Москва заперечує існування української ідентичності чи мови, відмінної від російської.

Донбас:

Окупація Росією у 2014 році районів Донбасу — самопроголошених Донецької та Луганської народних республік (ДНР і ЛНР) — проходила за схемою, подібною до окупації Криму. Проросійські фракції в Донецькій і Луганській областях провели власні фіктивні референдуми за таких же вимушених обставин внаслідок інтенсивної російської мілітаризації, референдуми, які так само були визнані нелегітимними Україною та міжнародною спільнотою.⁴⁶ Офіційні особи ДНР і ЛНР стимулювали демографічні зміни на окупованому Донбасі шляхом імпорту росіян для служби в армії та правоохоронних органах, а також для роботи в штаті.⁴⁷ Однак демографічні зміни відбувалися нижчими темпами, ніж у Криму, оскільки назвати індустріалізований Донбас, який не має виходу до моря, бажаним місцем призначення, було важчим завданням, ніж переконати російських громадян переїхати до Криму. Окупаційна влада почала кампанію паспортизації на окупованому Донбасі, змушуючи жителів отримувати російські паспорти в обмін на надання базових соціальних послуг.⁴⁸ Росія стверджувала, що станом на початок 2022 року 860 000 жителів ДНР і ЛНР отримали російські паспорти. було використано як частину *casus belli* для повномасштабного вторгнення в Україну у 2022 році так само, як це було використано частково для виправдовувати вторгнення до Грузії у 2008 році.⁴⁹ ДНР та ЛНР зробили російську офіційною та виключною державною мовою та обмежили доступ до уроків української історії та мови в школах.⁵⁰ ЛНР повністю скасувала викладання історії України в школах, починаючи з 2015 року.⁵¹ (с. 13)

Стратегія окупації Росією Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей на 2022-2023 роки:

Зараз Росія застосовує різні псевдоправові та бюрократичні, соціокультурні, мовні, економічні та адміністративні стратегії контролю на територіях, які вона незаконно анексувала з початку повномасштабного вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року, у спосіб, який загалом нагадує рамки Крим-Донбас 2014 року, але пошвидшими темпами до досягти політичного та інформаційного ефекту. Такі тактичні повсякденні зусилля мають на меті створити умови для інтеграції багатьох поколінь окупованої України в Росію за багатьма векторами в

поєднанні з головною стратегічною російською метою викорінення української ідентичності.

Юридичний театр:

Російська влада в окупованих частинах Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей 28 вересня 2022 року завершила фіктивні та міжнародно відхилені референдуми, які неправдоподібно стверджували, що 99,23 відсотка виборців в окупованій Донецькій області, 98,42 відсотка в окупованій Луганській області, 87,05 відсотка в окупованій Херсонській області і 93,11 відсотка в окупованій Запорізькій області проголосували за анексію Росією.⁵² Тоді президент Росії Володимир Путін оголосив про незаконну анексію чотирьох окупованих територій 30 вересня 2022 року, хоча Україна контролювала (і все ще контролює станом на 2024 рік) значну частину всіх чотирьох областей, які Росія претендувала на анексію.⁵³ Референдум 2022 року та подальша анексія були використані як докази широкої підтримки інтеграції українських територій до Росії з низового боку, так само як Москва використала фальсифікацію Криму та Донбасу 2014 року. референдуми.

Паспортизація:

Російська влада проводить широку кампанію паспортизації в окупованій Україні з перших днів вторгнення, використовуючи практику паспортизації з 2014 року в більших масштабах і більш швидкими темпами. У травні 2022 року Путін підписав указ про спрощення процедури отримання російського паспорта в Херсонській та Запорізькій областях, розширивши дію попереднього указу від 2019 року про спрощення процедури паспортизації в ДНР і ЛНР.⁵⁴ Ще один указ Путін підписав у квітні 2023 року під назвою «Про особливості правового статусу окремих категорій іноземних громадян та осіб без громадянства в Російській Федерації», яка визначила мешканців окупованих територій України, які відмовляються від російських паспортів, «іноземними громадянами та особами без громадянства», які підлягають адміністративній дискримінації згідно з російським законодавством.⁵⁵ Квітень В указі від 2023 р. також зазначено, що «іноземні громадяни та особи без громадянства» можуть проживати на окупованих територіях до 1 липня 2024 р., припускаючи, що особи без російських паспортів можуть підлягати масовій депортації після цієї дати.⁵⁶ ISW давно оцінює, що російська окупаційна влада систематично не надає основні

послуги, медичне обслуговування та доступ до критично важливих ліків, таких як інсулін, для тих, хто відмовляється отримати російські паспорти.⁵⁷ Примусова паспортизація також допомогла Кремлю ідентифікувати мешканців окупованих з 2022 року територій як російських «співвітчизників» і підтримувати свої ідеологічні вимоги до окупованих територій так само, як це було з Кримом і Донбасом у 2014 році.

Кооптація системи освіти для соціокультурного та лінгвістичного контролю:

Російська окупаційна влада вживає свідомих зусиль із використання шкільної системи та доступу до освіти на окупованих територіях України, щоб знищити українську мову, культуру та історію та консолідувати соціальний контроль на цих територіях.⁵⁸ Ці зусилля спрямовані, зокрема, на дітей та молодь шкільного віку. Російська окупаційна влада кооптує шкільну систему з фальшивим виправданням приведення окупованих шкіл до «російського стандарту», тобто російська окупаційна влада переглядає навчальні програми, щоб замінити уроки історії України уроками історії Росії, замінити українську літературу російською літературою, і замінити навчання українською мовою на (с. 14) навчання російською мовою.⁵⁹ Путін оголосив 2 серпня 2023 року, що російський уряд забезпечить 2,5 мільйона книг у бібліотеки та школи окупованої України для інтеграції цих територій у «загальноросійський культурний простір».⁶⁰ Міністр освіти Росії Сергій Кравцов також заявив 2 серпня 2023 року, що російська влада «проводить системну роботу» з інтеграції України. в російську освітню сферу «якнайшвидше» та підкреслив, що учні 10 та 11 класів в окупованій Україні будуть отримати нові стандартизовані підручники історії, які викладають «возз'єднання Криму» та «перебіг спеціальної військової операції».⁶¹ Таким чином Кремль інституціоналізує свою переписану версію української історії в українських школах.

Українська мова є мішенню і жертвою цих освітніх реформ. Російська влада стверджує, що студенти на окупованих територіях України мають «вибір» продовжувати вивчати українську, але більшість студентів не хочуть цього робити. І справді, російська влада серйозно дестимулювала вивчення української мови. Цей інформаційний рядок має на меті створити хибне враження масової підтримки російськомовного навчання та освіти в окупованих школах, що нагадує

ситуацію в Криму після 2014 року. Окупаційний голова Запорізької області Євген Балицький зазначив, що якщо діти вирішать навчатися українською, вони зможуть вивчати українську мову максимум три години на тиждень.⁶² Окупаційний міністр освіти Запорізької області Олена У березні 2023 року Шапурова заявила, що українська мова більше не буде обов'язковою в школах окупованої Запорізької області, тобто батьки номінально мають можливість навчати дітей українською мовою, але якщо батьки оберуть навчання російською, їхні діти не навчатимуться українською мовою. освіти.⁶³ Фасад вибору знову дозволяє російським окупаційним чиновникам стверджувати, що жителі «підтримують» російську окупацію та роблять власний вибір відмовитися від української мови. ідентичності та визначає українців як «російськомовних» за кордоном, на яких Кремль має ідеологічні та псевдоюридичні претензії.

Кремль також використовує кооптацію української шкільної системи Росією для мілітаризації української молоді та підготовки її до боротьби проти своїх співвітчизників. Російські навчальні програми спрямовані на виховання «військово-патріотичних» цінностей в українських дітей та молоді, і часто включають заходи та виступи, які проводять російські військовослужбовці та ветерани, щоб «навчати» українських дітей російському патріотизму та «військовій величності».⁶⁴ Російська окупація влада також використовує школи як спосіб залучення дітей та молоді до військово-патріотичних молодіжних програм. Три російські організації складають кістяк цих зусиль — «Юнармія», «Молода гвардія Єдиної Росії» та нова група «Рух перших».⁶⁵ Усі три організації діють по всій території окупованої України та мають на меті прищеплювати проросійські та гіпермілітаризовані ідеали. українських дітей через базову військову підготовку, заняття з російської військової історії та участь молоді в правоохоронних і військових громадських акціях. Юнармія, зокрема, покликана підготувати українських дітей до служби в російській армії після досягнення призовного віку.

Соціальні послуги як отруйна таблетка для багатьох поколінь:

Російська окупаційна влада використовує надання базових соціальних послуг для створення залежності від місцевих окупаційних адміністрацій та ширшої російської окупаційної структури. Україні стане важче реінтегрувати своїх людей назад у власну систему соціальних виплат, оскільки ці залежності з часом зростатимуть. Російські окупаційні

чиновники використовують видачу свідоцтв про народження, пенсій, державних платіжних фондів та виплат материнського капіталу, щоб змусити жителів окупованих територій залежати від окупаційних адміністрацій, одночасно продовжуючи зусилля з русифікації окупованих територій. Батьки в окупованій Запорізькій області, які вирішать отримати українські свідоцтва про народження дітей, народжених під російською окупацією, повинні будуть надати державно-нотаріально засвідчені російськомовні переклади українських свідоцтв про народження.⁶⁶ Така практика приховано «русифікує» українські імена, оскільки необхідний переклад виписуватиме імена дітей не українською, а російською орфографією. Переклад свідоцтв про народження (с. 15) також, ймовірно, дозволяє окупаційним адміністраціям збирати особисту інформацію про батьків, які приймають нібито антиросійське/проукраїнське рішення зберігати свідоцтва про народження своїх дітей в українській версії. Російська окупаційна влада також контролює впровадження мінімальної заробітної плати та державних фондів оплати праці на окупованих територіях через Російський федеральний фонд соціального страхування, тому жителі окупованих територій покладаються на Росію в отриманні компенсації за працю та обіцяних пенсій.⁶⁷ Російський соціальний фонд, зокрема, вимагає російських громадянства для жителів окупованих регіонів для отримання пенсій, тим самим посилюючи паспортизацію.⁶⁸

Виплати материнського капіталу є найяскравішим прикладом того, що Росія використовує соціальні служби як «таблетку для отрути» — здавалося б, буденна бюрократична деталь із впливом на багато поколінь, яка виявиться через роки та десятиліття. Материнський капітал — це одноразова виплата російською державою жінкам, які є російськими громадянками, при народженні чи усиновленні другої чи третьої (або більше) дитини.⁶⁹ Росія використовувала материнський капітал усередині країни для заохочення сімей мати кількох дітей, та підвищити народжуваність у Росії.⁷⁰ 3 січня 2023 року в окупованих Херсонській, Запорізькій, Донецькій та Луганській областях доступні виплати материнського капіталу. Путін підписав закон про 25 грудня 2023 року, згідно з яким виплати материнського капіталу можуть бути призначені лише за умови, що батьки є громадянами Росії на момент народження або усиновлення другої або третьої дитини, і лише якщо дитина є фізичним громадянином Росії.⁷¹ Російська окупаційна влада

ймовірно, використовуватиме це нове та більш суворе положення про материнський капітал, щоб змусити сім'ї в окупованій Україні реєструвати своїх дітей для отримання російських паспортів при народженні та змусити дорослих громадян отримати російське громадянство. мати право на виплату.⁷² Відповідно до цього закону батьки на окупованих територіях України будуть змушені прийняти рішення про отримання російського громадянства для себе та своїх дітей для отримання соціальних виплат, що збільшить кількість російських громадян на окупованих територіях. і докорінно змінити уявну демографію в окупованій Україні в наступних поколіннях.

Програми меценатства, інфраструктурні проекти та породжені економічні залежності:

Росія використовує програми патронату суб'єктів Російської Федерації (російські регіони, які є суб'єктами Російської Федерації, приблизно подібні до штатів США, але з меншими реальними повноваженнями), щоб зробити окуповані регіони України економічно залежними від Росії та інтегрувати їх у російську економіку. сфери, одночасно знімаючи тягар відновлення України з прямого бюджету Кремля.⁷³ Путін визнав мережі патронажу під час його промова перед Федеральними зборами Російської Федерації 21 лютого 2023 р.⁷⁴ Суб'єкти Російської Федерації надають окупованим українським населеним пунктам фінансову підтримку та гуманітарну допомогу, а також безпосередньо планують і реалізують інфраструктурні програми на окупованих територіях. Російські окупаційні чиновники приписують своїм російським регіональним покровителям будівництво шкіл, лікарень, транспортної інфраструктури тощо.⁷⁵ Передбачуваний ефект цих програм полягає в тому, щоб зробити українські поселення повністю залежними від Росії щодо економічної підтримки та розвитку інфраструктури та перенести частину прямого фінансовий тягар відбудови України від Кремля на суб'єктів федерації. (стор. 16)

Російська кампанія етнічних чисток в Україні:

Окупація України Росією, ймовірно, становить більш широку цілеспрямовану кампанію етнічних чисток, яка значною мірою залежить від стратегії примусової депопуляції та повторного заселення, створюючи фасад незворотних впливів на багато поколінь, спрямованих на подальшу ізоляцію України від Заходу в наступні десятиліття. Згідно з міжнародним правом, етнічна чистка ще

не визначена як окремий злочин, але вона добре вписується в міжнародний прецедент, який значною мірою походить від злочинів, скоєних у колишній Югославії. Комісія експертів ООН визначила етнічну чистку як «перетворення території в етнічну однорідність шляхом застосування сили або залякування з метою виселення осіб певних груп із цієї території», а також «цілеспрямовану політику, розроблену однією етнічною чи релігійною групою з метою виселення шляхом насильства та терору. «Натхнення» означає цивільне населення іншої етнічної чи релігійної групи з певних географічних районів».76 Дії, які за визначенням ООН можуть становити етнічну чистку також є порушенням міжнародного права та Конвенції про попередження злочину геноциду та покарання за нього (Конвенція про геноцид).77

Росія бере участь у тому, що виглядає як навмисна кампанія з депопуляції частини окупованої України шляхом видалення етнічного українського населення та заміни його російськими громадянами, таким чином суттєво змінюючи демографічну картину окупованих територій України. Сучасна кампанія Росії з депортації є оновленим застосуванням перевіреної радянської стратегії переміщення етнічних меншин у межах територій, на які вона претендує.78 Динаміка депопуляції/репопуляції та викликані ними демографічні зміни спрямовані на підлив претензій України на її власну територію шляхом імпорту росіян. хто братиме участь у контрольованому Росією громадянському суспільстві та політичних процесах, щоб створити маску народної підтримки для російської окупації та шляхом фізичного вилучення народу України, його культури та суспільства з власних земель України.

Видалення та депортація:

NB: ISW розрізняє «примусове переміщення/переселення» та «депортацію» окупованого населення відповідно до міжнародних правових визначень.79 Примусове переміщення/видалення стосується випадків, коли окупаційна влада примусово виселяє певне населення з їхніх домівок в інші райони в межах національних кордонів, наприклад — російська влада вивозить мирних українців з Херсонської області до окупованого Криму. Депортація стосується випадку, коли окупаційна влада депортує жителів окупованих територій через міжнародні кордони де-юре. І

те, і інше заборонено Четвертою Женевською конвенцією.⁸⁰ І Росія, і Україна є підписантами Женевських конвенцій.⁸¹

Росія проводить широку депортаційну кампанію в окупованій Україні. Призначена Кремлем Уповноважена з прав дитини Марія Львова-Белова у звіті, оприлюдненому 15 жовтня 2023 року, заявила, що з 24 лютого 2022 року Росія «прийняла» понад 4,8 мільйона українців (4,1 мільйона дорослих і 700 000 дітей).⁸² Ця цифра є важкою для українців. офіційні особи або міжнародне співтовариство для підтвердження—за бажанням. Російська влада часто використовувала прикриття гуманітарної стурбованості, щоб виправдати масове переміщення українців далі на контрольовану Росією територію в Україні або виправдати їхню депортацію до Росії. Окупаційна влада Херсонської області під виглядом гуманітарної стурбованості створила умови для широкомасштабного виселення українського цивільного населення з правого берега Херсонської області, оскільки стало очевидним, що російським військам доведеться відступити з правого берега у жовтні 2022 року.⁸³ Російські окупаційні чиновники почали закликати для офіційної евакуації 22 жовтня 2022 року через «підвищену небезпеку масованих обстрілів... і загроза терористичних атак».⁸⁴ Окупаційні чиновники Херсонської області припустили, що вони розглядають евакуацію як підготовку до постійного переселення до 60 000 українців далі на контрольовану Росією територію в окупованій Херсонській області — в очевидне порушення міжнародного права, яке дозволяє окупаційна влада лише для тимчасової евакуації населення під їх контролем з міркувань безпеки (с. 17) застереження, що окупаційна влада повинна повернути це населення, коли небезпека мине.⁸⁵ Це масове вивезення близько 22 000 українських цивільних осіб, ймовірно, мало на меті знелюднення правого берега Херсонської області та послаблення здатності України реінтегрувати цю територію після її звільнення.⁸⁶

Російська влада також використовує медичну систему, щоб полегшити та виправдати депортацію українців до Росії. Медичний заклад Ростовського державного медичного університету, підпорядкований МОЗ РФ, 11 липня 2023 року повідомив, що російські лікарі, які працюють в окупованій Херсонській області, можуть направляти пацієнтів у клініку Ростовського державного медичного

університету, якщо їм потрібна «високотехнологічна» медицина ⁸⁷ Міністр охорони здоров'я Росії Михайло Мурашко під час візиту до окупованого Маріуполя Донецької області 12 січня 2024 року підтвердив, що російська влада за медичними показаннями депортувала понад 2100 українців (зокрема 500 дітей) до федеральних медичних клінік Росії. 2023. ⁸⁸ Звичайно, можливо і навіть ймовірно, що жителі України справді отримують лікування в Росії. Однак факт їхньої депортації в медичних цілях залишається несумісним з міжнародним правом, а відсутність доступних даних про повернення цих осіб ще більше підтверджує припущення про те, що російські чиновники використовують медичну систему для сприяння широкомасштабним депортаціям. ⁸⁹

Українські діти є чіткою мішенню всеохоплюючої депортаційної кампанії Росії. У звіті за жовтень 2023 року Львова-Бєлова заявила, що з 24 лютого 2022 року Росія «прийняла» понад 700 000 українських дітей. ⁹⁰ Платформа Міністерства реінтеграції України «Діти війни» підтвердила депортацію та/або переміщення 19 546 українських дітей у період з 24 лютого. , 2022 р. та 13 січня 2024 ⁹¹ Українські офіційні особи не можуть підтвердити повний масштаб російської депортації українських дітей, тому що російські офіційні особи часто депортують дітей без опікунів чи батьківського представництва, тому ніхто не може підтвердити їхні особи чи повідомити про їхнє місцезнаходження. Російська окупаційна влада сприяє депортації українських дітей кількома способами, зокрема: • Соціально-культурними шляхами: депортація українських дітей до Росії для участі в соціально-культурних програмах, де вони знайомляться з російською історією та культурою, щоб перешкодити їм приєднатися до своїх українських ідентичностей. ⁹² • Навчальні напрями, включно з військово-патріотичними програмами: депортація українських дітей до Росії для участі в різних державних освітніх програмах, включно з військово-патріотичними програмами. ⁹³ Глава Чеченської Республіки Рамзан Кадиров підтвердив, що він контролює депортацію «важких підлітків» з України для участі в програмах військово-патріотичного виховання в Чечні. ⁹⁴ Російське опозиційне видання «Верстка» виявило, що голова Слідчого комітету Росії Олександр Бастрикін контролює спроби депортувати українських дітей до Росії та влаштувати їх на військові курси ⁹⁵ •

Шляхи громадської активності та залучення молоді: депортація українських дітей до Росії для участі в громадських ініціативах молоді, таких як програма «Рух перших». ⁹⁶ Такі програми мають на меті примусити українську молодь брати участь у російському громадянському суспільстві та встановити умови для підтримки російської політичної системи багатьма поколіннями. • **Схеми канікул і дитячі табори:** вивезення та депортація українських дітей до дитячих літніх таборів в окупованому Криму та по всій Російській Федерації. ⁹⁷ Такі програми часто представляють як можливість для дітей поїхати на канікули, щоб «відпочити та розслабитися» від стресу від життя в зонах активних бойових дій в Україні. Російська влада депортувала дітей із Херсонської області аж до дитячого табору у Владивостоці, Приморський край, який ближче до Аляски, ніж до України. ⁹⁸ • **Медична та психологічна реабілітація:** депортація українських дітей до Росії під виглядом надання їм медичної допомоги. або психологічна допомога. ⁹⁹ Незрозуміло, коли російська влада повертає дітей в Україну після медичного або психологічного лікування, якщо взагалі повертає їх. (стор. 18)

• **Депортація через Білорусь:** білоруські чиновники, включно з білоруським диктатором Олександром Лукашенком, тісно залучені до депортації українських дітей до Білорусі та Росії разом із кремлівськими чиновниками. ¹⁰⁰ Розслідування Telegraph за 2023 рік показало, що російські та білоруські чиновники депортували приблизно 2150 українських дітей. щонайменше чотири дитячі табори в Білорусі станом на липень. ¹⁰¹ •

Усиновлення, в тому числі високопосадовцями Росії: Декілька високопосадовців Росії особисто усиновили дітей з України. Львова-Белова часто розповідає про те, як усиновила 16-річного хлопчика з окупованого Маріуполя та використала дитину, щоб підкреслити, як російські схеми усиновлення спрямовані на викорінення української ідентичності в усиновлених дітей. ¹⁰² Панорама BBC та російське опозиційне видання «Важные истории» також опублікували розслідування в листопаді 2023 року, в яких детально описано, як лідер партії «Справедлива Росія» Сергій Миронов усиновив 10-місячну українську дівчинку, яку російська влада примусово депортувала з дитячого будинку Херсона восени 2022 року разом із 40 іншими

дітьми.¹⁰³ Львова Белова стверджувала, що 380 дітей з окупованих У період з квітня по жовтень 2022 року Донецька та Луганська області були передані на виховання російським сім'ям, і кількість фактичних примусових усиновлень і прийомних сімей з усіх чотирьох окупованих областей України, ймовірно, буде набагато більшою майже через два роки війни.¹⁰⁴ Росія Кампанія депортації має явний намір позбавити Україну її потенціалу для багатьох поколінь і завдати шкоди майбутнім вимогам України до власного народу. Російський окупаційний план України спрямований на виховання покоління молодих людей у контрольованій Росією системі, в якій діти змушені відмовлятися від української мови, історії та культури. Депортація до 700 000 українських дітей до Росії фізично позбавляє Україну її майбутніх поколінь — молодих голосів, які будуть необхідними для реінтеграції українських земель в Україну. Навмисна цензура Росією інформації про депортованих українських дітей викриває брехливість російських інформаційних операцій, які стверджують, що вивезення та депортація дітей є тимчасовою гуманітарною справою і що кінцевим інтересом Росії є повернення цих дітей до їхніх домівок і сімей.¹⁰⁵ Примусове усиновлення Українські діти покликані знищити будь-які зв'язки цих дітей із батьківщиною, що неймовірно ускладнить їх репатріацію. Їхні українські імена та місця народження безповоротно змінюються на російські, у спосіб, який відображає насильницьке викрадення та «германізацію» нацистською Німеччиною до 200 000 польських дітей під час Другої світової війни. Це спустошення кількох поколінь є очікуваним наслідком всеосяжної кампанії депопуляції Росії.

Повторне заселення:

Російська кампанія з депопуляції окупованих українських територій підтримується паралельною кампанією з репопуляції окупованих територій російськими громадянами.¹⁰⁶ Ця репопуляційна кампанія діє на багатьох рівнях, які повторюють багато методів репопуляції, які Росія використовувала в Криму після 2014 року. Одна з перших хвиль репопуляції після повномасштабне вторгнення у 2022 році відбулося у формі імпортованих російських окупаційних чиновників — державних службовців, які переїхали в окуповану Україну на штатні посади в окупаційних адміністраціях і забезпечували виконання окупаційних планів.¹⁰⁷ Російське опозиційне видання «Верстка» виявило, що станом на жовтень 2023 року приблизно половина чиновники вищої та

середньої ланки окупаційних адміністрацій в окупованих Херсонській, Запорізькій, Донецькій та Луганській областях переїхали з Росії.¹⁰⁸ Верстка зазначила, що 15 із 24 членів окупаційної Ради міністрів Донецької області є росіянами. Глава ДНР Денис Пушилін активно комплектує свій кабінет росіянами з 2014 року та призначив колишнього першого заступника Якутії Дмитра Берднікова окупаційним мером Маріуполя в листопаді 2022 року.¹⁰⁹ Переїзд російських чиновників в Україну, ймовірно, разом із їхніми родинами, посилює відверто про-Російське населення окупованих територій і дозволяє російським чиновникам зменшити ризик співпраці з надто великою кількістю місцевих колабораціоністів, яких російські чиновники, очевидно, вважають менш надійними. (стор. 19)

Росія також намагається стимулювати міграційний потік з Росії в окуповану Україну за прикладом Криму. Окупаційна влада пропонує пільгові іпотечні програми у великих окупованих містах, таких як Маріуполь, щоб заохотити росіян переїжджати в окуповану Україну.¹¹⁰ Російські чиновники також представляють інфраструктурні проекти в окупованих містах як привабливі можливості працевлаштування для російських громадян.¹¹¹ Російське опозиційне видання «Новая газета» виявило, що понад Наприклад, на будівництві в Маріуполі працюють 7000 будівельників з Московської області.¹¹² Український центр спротиву заявив, що його джерела в українському партизанському русі отримали документи в серпні 2023 року, в яких детально описуються плани Росії заохотити міграцію з Росії для збільшення населення окупованих територій. Маріуполь збільшиться на 300 000 до 2035 року.¹¹³ Українські джерела часто повідомляють про наплив етнічних меншин і росіян із економічно безправних регіонів Росії в окуповані українські міста, що свідчить про те, що російська влада постійно використовує стимули щодо житла та заохочує переїзд до окупованої України.¹¹⁴ Російські чиновники можуть їм важче розглядати окуповану Україну (яка залишається зоною активних бойових дій) як привабливий туристичний напрямок для російських туристів, які шукають сонця, ніж це було у випадку з Кримом, але, тим не менш, вони зараз беруть участь у різних проектах розвитку, щоб заохотити цю демографію повторно заселяти окуповані території.¹¹⁵ Наприклад, у травні 2022 року Пушилін заявив, що має намір перетворити Маріуполь на курортне

місто, щоб створити додаткові робочі місця та отримувати дохід для міста через туризм. 116

Динаміка депопуляції/репопуляції формує кістяк російської кампанії етнічних чисток — вона базується на депортації українців, викоріненні їхньої української ідентичності та заміні їх російським населенням, мовою, законами та звичаями. Російська окупація України, по суті, є кампанією з безповоротного знищення України та остаточного її поглинання Росією.

Ці маніпуляції мають на меті розширити претензії Росії на Україну через ідеологію «співвітчизників за кордоном», дозволяючи Росії стверджувати, що нещодавно окуповані території України складаються з росіян, які не зацікавлені та не мають права залишатися частиною України. Ця ідеологія не вимагає, щоб бенефіціарами цієї етнічної чистки були етнічні росіяни — відповідно до доктрини Кремля вони мають бути лише російськомовними. Цей ефект посилюватиметься з кожним наступним поколінням, оскільки діти народжуються в контрольованій Росією системі, яку Росія все більше ізолює від України на Заході. (стор. 20)

Окупація під гіпотетичною російською перемогою:

Перемога Росії в Україні, досягнута шляхом припинення вогню, яке заморожує лінії фронту та зберігає окупацію Росією 18 відсотків української території та 5 мільйонів українців у першу чергу, а також використання нинішньої лінії фронту як плацдарму для подальших спроб захопити більше української території по-друге, ще більше конкретизує знищення України як суверенної держави. Переговори на умовах Росії та заморожування кордонів у тому вигляді, в якому вони зараз існують, також передадуть Росії мільйони українців, які живуть за цими кордонами. Це означало б неявну, але конкретну підтримку російської кампанії етнічних чисток і надсилало б чіткий сигнал Росії, що Захід остаточно прийме російський проект повного знищення українського народу. Якщо потім Росія почне подальше вторгнення в Україну, як це, за прогнозами ISW, це, ймовірно, зробить після того, як Москва використає перемир'я, забезпечене на її умовах, щоб відновитися, у Росії тоді буде можливість захопити та поглинути більш густонаселені райони України та провести свою окупацію. стратегію в ще ширшому масштабі. Україна залишиться, в кращому випадку,

останньою державою, яка фактично є політичною, соціальною, мовною, культурною, економічною та бюрократичною опікою Росії, без можливості звільнити свій народ.

Росія показала, що вона має намір робити з рештою України, окупувавши Крим і Донбас і нещодавно незаконно анексувавши додаткові українські території. Захід не повинен обманювати себе, вірячи, що припинення вогню пропонує будь-яку значущу перспективу в майбутньому повернути назад процес знищення української ідентичності, культури, мови та життя на окупованих землях. Західні лідери також повинні усвідомити реальність того, що просте утримання земель, які вже закріпила Росія, ніколи не задовольнить Путіна чи будь-яких його наступників. Російська війна проти України завжди була війною за ліквідацію української нації, і тому вона не може закінчитися, поки сам Київ не буде перетворено на російське місто, а вся Україна — на російську провінцію. (стор. 31)

Деокупація та реінтеграція у випадку української перемоги

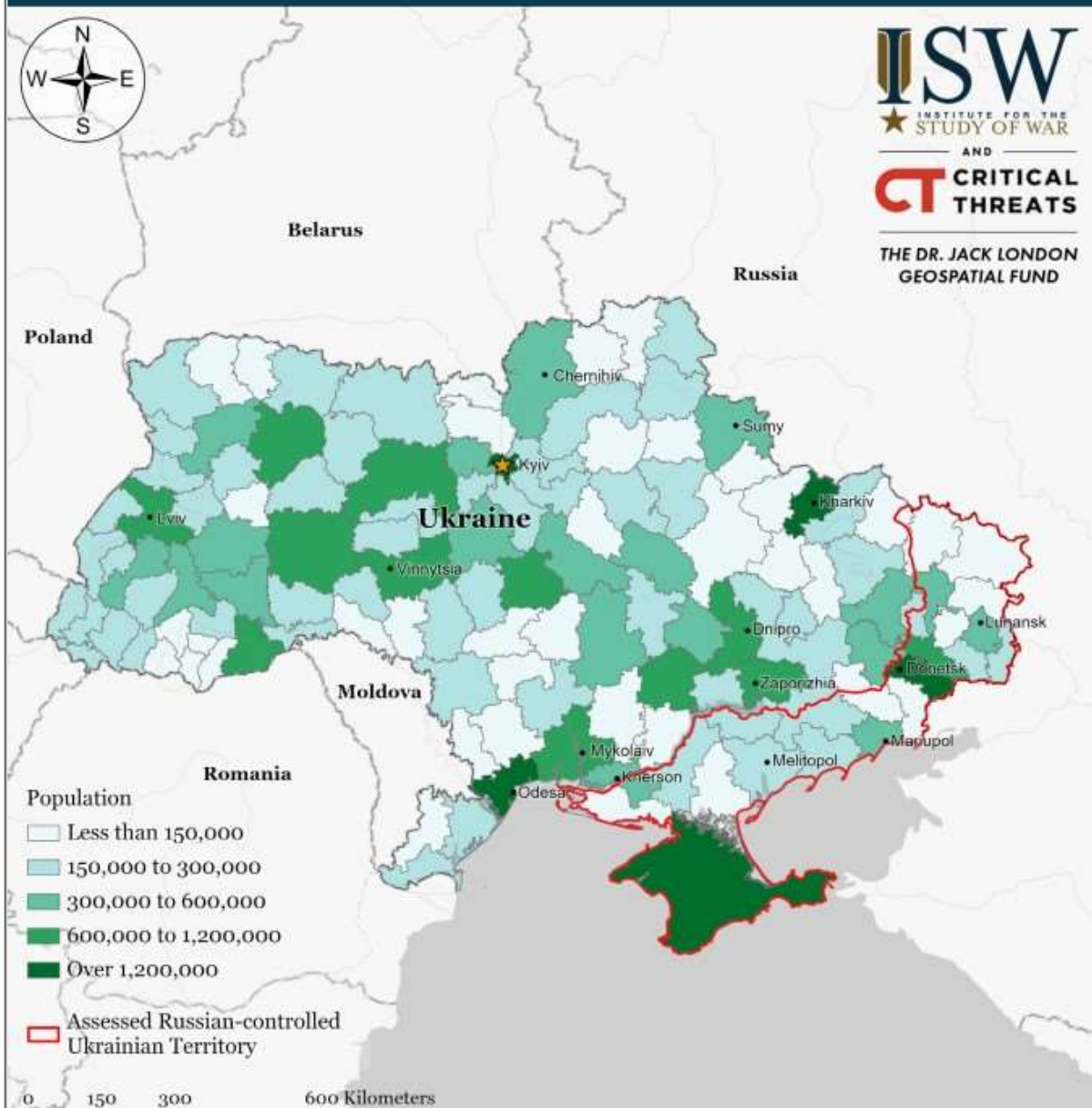
Однак ще не все втрачено. Україна все ще має відносно хороші можливості для реінтеграції людей, які зараз живуть під російською окупацією, у короткостроковій перспективі, якщо її міжнародні партнери нададуть їй військову підтримку, необхідну для відновлення маневру на полі бою, повернення своїх територій і звільнення свого народу.¹¹⁷ Україна може здійснити демонтаж окупаційних режимів, відновити пошкоджену інфраструктуру та відновити системи місцевого управління за міжнародної підтримки, і вже підготувала багато таких плани.¹¹⁸ Україна вже пережила тяжке завдання відновлення та реінтеграції деокупованих територій у таких місцях, як Буча, Ірпінь, Херсон та Ізюм, які були місцями російських звірств у перші місяці вторгнення.¹¹⁹

Однак завдання репатріації депортованих українців, особливо дітей, буде значно складнішим, оскільки російська депортаційна кампанія була розроблена як незворотна. Різноманітні українські організації невтомно працюють над виявленням і поверненням депортованих українців та захищають викрадених українських дітей, але тягар репатріації все ще значною мірою лягає на хоробрість окремих осіб або приватних груп.¹²⁰ Ці й без того складні зусилля, безсумнівно, ставатимуть значно важчими, чим довше Росія буде розгорнути свою депортаційну кампанію та адміністративно знищити ідентичність

депортованих українців. Це стане ще важче, якщо Росії дадуть можливість розширити пул депортованих українців, захопивши більше української території.

Зусилля Росії очистити окуповану Україну та зробити її окупацію постійною все ще оборотні. Але важлива швидкість. Чим довше буде дозволено Росії окупувати українські землі, тим важче буде реінтегрувати їх в Україну, не кажучи вже про додаткові втрачені та безповоротно пошкоджені життя. Захід повинен діяти рішуче, щоб допомогти Україні, і він повинен діяти зараз.

Ukrainian Population Density by Raion

Кінцеві примітки

- 1 <http://kremlin.ru/events/president/news/66181>
- 2 <http://kremlin.ru/events/president/news/66181> ;
<http://kremlin.ru/events/president/news/67828> ;
<http://kremlin.ru/events/president/news/72863> ;
<http://www.kremlin.ru/acts/bank/48502>
<https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-november-28-2023>
- 3 <https://rs.gov.ru/en/activity/compatriots/>
- 4 <https://www.rferl.org/a/ukrainians-escape-russian-occupation-border-crossing/32636052.html>
- 5 <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/the-2008-russo-georgian-war-putins-green-light/>
- 6 <https://www.radiosvoboda.org/a/25293553.html> ;
<https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-nato-idUSBREA2D1NI20140314/> ;
<https://2009-2017.state.gov/secretary/remarks/2014/04/225166.htm>
- 7 https://www.rand.org/pubs/issue_papers/IP162.html
<https://www.rferl.org/a/russia-demographic-datadip-as-small-1990s-generation-comes-of-age/30373049.html>
; <https://carnegieendowment.org/2012/01/26/russia-s-demographic-crisis-event-3537> ; <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-october-22-2023>
; <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-april-15-2023>
- 8 viii <https://www.forbes.ru/society/478827-rossiu-posle-21-sentabra-pokinuli-okolo-700-000-grazdan> ;
<https://news.err.ee/1608738886/forbes-up-to-700-000-citizens-have-left-russia-since-mobilization-declared>

<https://www.reuters.com/world/europe/where-have-russians-been-fleeing-since-mobilisation-began-2022-10-06/>

<https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-october-28>

<https://www.economist.com/graphic-detail/2023/08/23/russians-have-emigrated-in-huge-numbers-since-the-war-in-ukraine>

<https://www.bbc.com/news/world-europe-65790759>

9 <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-december-24-2023>

<https://iz.ru/1624816/mariia-stroiteleva/kak-zhe-bez-ruk-defitsittrabotnikov-v-2023-godu-sostavil-48-mln>

10 <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-october-22-2023>

11 <https://www.kommersant.ru/doc/5798564>

<https://www.moscowtimes.io/2023/10/20/rosstat-prognoziruetsokraschenie-chisla-rossiyan-pochti-na-8-mln-chelovek-k46g-a110719>

12 <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3791335-ukrainske-suspilstvo-pisla-peremogi-vazlivist-reintegracii-timcasovo-okupovanih-teritorij.html>

13 <https://history.state.gov/countries/ukraine> ;

<https://uk.mfa.gov.ua/en/partnership/881-ukrajina-velika-britanija/592-political-issues-between-ukraine-and-great-britain>

<https://www.nytimes.com/1991/12/03/world/ex-communist-wins-in-ukraine-yeltsin-recognizes-independence.html>

14 <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%203007/Part/volume-3007-I-52241.pdf>

15 https://www.pravda.com.ua/news/2010/05/14/5040_281/

<https://www.theguardian.com/world/2010/apr/21/ukraine-black-sea-fleet-russia>

16 <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2023/03/31/7395935/>

- 17 <https://interfax.com.ua/news/general/194412.html>
- 18 <https://tyzhden.ua/u-simferopoli-nevidomi-bojovyky-zakhopyly-parlament-ta-uriad-krymu-i-vyvisyly-nad-nymy-prapor-rf/>
<https://ridna.ua/2014/02/krymskyj-parlament-i-radu-ministriv-zahopyly-nevidomi-ozbrojeni-lyudy/>
<https://tsn.ua/politika/krimsku-radu-zahopili-profesionali-z-ozbroyennyam-na-misyac-oboroni-nardep-336972.html>
- 19 <https://zn.ua/ukr/POLITICS/novim-prem-yerom-krimu-obraniy-lider-rosiyskoyi-yednosti-sergiy-aksonov-138531.html>
<https://www.radiosvoboda.org/a/27575296.html>
- 20 <https://en.interfax.com.ua/news/general/193292.html>
- 21 <https://ria.ru/20150316/1052210041.html>
<http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201403180024>
- 22 <https://ria.ru/20140317/999851464.html>
<https://ria.ru/20150316/1052210041.html>
http://crimea.gov.ru/content/uploads/files/info_dep/protocol.PDF
- 23 <https://ua.krymr.com/a/chomu-svit-ne-vyznayekrymskyi-referendum/29825230.html>
<https://tass.ru/politika/1097051>
- 24 Toru Nagashima (2019) Russia's Passportization Policy toward Unrecognized Republics, Problems of Post-Communism, 66:3, 186-199, DOI: 10.1080/10758216.2017.1388182;
Vincent M. Artman vartman@ku.edu (2013) Documenting Territory: Passportisation, Territory, and Exception in Abkhazia and South Ossetia, Geopolitics, 18:3, 682-704, DOI: 10.1080/14650045.2013.769963
- 25 <http://www.kremlin.ru/acts/bank/40391/page/1>
<https://isw.pub/UkrWar121423>
<https://isw.pub/UkrWar121923>
<https://isw.pub/UkrWar121823>
<https://isw.pub/UkrWar121723>

26 <https://rg.ru/2014/12/19/reg-kfo/pasporta-anons.html>

27

<https://hub.conflictobservatory.org/portal/sharing/rest/content/items/afec496c29b94ff694297d4780594948/data>

28 [https://rosstat.gov.ru/storage/mediabank/prez_surinov\(1\).pdf](https://rosstat.gov.ru/storage/mediabank/prez_surinov(1).pdf)

29 [https://rosstat.gov.ru/storage/mediabank/prez_surinov\(1\).pdf](https://rosstat.gov.ru/storage/mediabank/prez_surinov(1).pdf)

30 <https://2001.ukrcensus.gov.ua/eng/results/general/nationality/Crimea/>

31 <https://ua.krymr.com/a/26918423.html>

32 <https://www.coe.int/en/web/compass/citizenship-and-participation>
<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?-module=treaty-detail&treatyenum=166#FN2>

<https://www.ohchr.org/en/nationality-and-statelessness>

<https://www.ohchr.org/en/nationality-and-statelessness/international-standards-relating-nationality-and-statelessness#:~:text=The%20right%20to%20a%20nationality%20is%20recognized%20in%20a%20series,right%20to%20change%20his%20nationality.%22>

33 <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2467907-mustafa-dzemilev-upovnovazhenij-prezidenta-ukraini-z-pitan-krimskotatarskogo-narodu.html>

34 <https://www.radiosvoboda.org/a/29255626.html>

35 <https://www.helsinki.org.ua/articles/sotni-tysiach-rosiiian-pereikhaly-na-okupovani-terytorii-ukrainy-pokazovi-prykłady-kolonizatsii/>

36 <https://www.helsinki.org.ua/articles/sotni-tysiach-rosiiian-pereikhaly-na-okupovani-terytorii-ukrainy-pokazovi-prykłady-kolonizatsii/>

37 <https://ru.krymr.com/a/29090625.html>

38 <https://ru.krymr.com/a/29090625.html>

39 <https://ru.krymr.com/a/29090625.html>

<https://dzen.ru/a/YGnPf7IHhgN5kdSI>

40 <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42108281>

- 41 <https://tass.ru/obschestvo/9085829>
- 42 <https://crimea.ria.ru/20190129/1115976477.html>
- 43 <https://crimea.ria.ru/20190129/1115976477.html>
- 44 https://krippo.ru/files/22_07_22-1.pdf
<https://crimea.ria.ru/20190129/1115976477.html>
- 45 https://krippo.ru/files/22_07_22-1.pdf
- 46 <https://www.cbsnews.com/news/ukraine-pro-russia-separatists-planned-referendum-in-donetsk-luhansk-illegal-kerry-says/>
<https://www.gov.uk/government/news/crimea-referendum-should-not-convince-anyone-says-william-hague>
<https://www.straitstimes.com/world/europe/french-presidenthollande-condemns-ukraine-referendums-as-null-and-void>;
- 47 <https://t.me/pushilindenis/2403>
- 48 <https://web.archive.org/web/20161009042223/http://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/separatists-launch-new-passportization-strategy-in-eastern-ukraine#.VvODFUYJn8c.twitter> ;
<https://web.archive.org/web/20160814112640/http://euromaidanpress.com/2014/09/05/russian-passports-handed-out-in-occupiedcities-in-eastern-ukraine-first-steps-in-annexation-of-donbas/#>
<http://euromaidanpress.com/2014/09/05/russian-passports-handed-out-in-occupied-cities-in-eastern-ukraine>
<https://hub.conflictobservatory.org/portal/sharing/rest/content/items/afec496c29b94ff694297d4780594948/data>
- 49 <https://crimea.ria.ru/20220215/v-gosdume-nazvali-kolichestvo-zhiteley-dnr-i-lnr-s-rossiyskimi-pasportami-1122372251.html>
- 50 <https://www.theguardian.com/world/2015/aug/16/ukraine-rebel-territories-education-system-overhaul-russia>
<https://www.unian.info/society/1313595-self-proclaimed-donetsk-republic-introduces-statehood-lessons-at-schools.html>

<https://www.interfax.ru/world/411653>

51 <https://www.interfax.ru/world/411653>

52 <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/15888905>

<https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-september-27>

53 <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-september-30>

54 <https://understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-may-25>

<https://ria.ru/20220525/grazhdanstvo-1790612394.html>

<http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202205250004>

55 <http://www.kremlin.ru/acts/bank/49235>

<http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202304270013?rangeSize=1&index=1>

<https://understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-april-28-2023>

56 <https://understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-april-28-2023>

57 <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-july-12-2023>

https://t.me/ivan_fedorov_melitopol/2157

<https://t.me/astrapress/34990>

<https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-december-29-2023>

58 <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-september-6-2023>

<https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-september-1-2023>

<https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-march-13-2023>

<https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-february-23-2023>

<https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-august-31>

<https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-august-29>

<https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-july-28>

59 <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-september-1-2023>

<http://kremlin.ru/events/president/news/72169>

<https://t.me/readovkanews/65271>

60 <https://ria.ru/20230802/knigi-1887821663.html>

<https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-august-2-2023>

61 <http://kremlin.ru/events/president/news/71892>

<https://www.interfax.ru/russia/914508>

62 <https://t.me/BalitskyEV/859>

63 <https://t.me/readovkanews/54582>

<https://tass.ru/obschestvo/17250491>

64 <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-october-26-2023>

<https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-february-23-2023>

65 https://t.me/sons_fatherland/11153

<https://t.me/readovkanews/68698>

https://t.me/VGA_Kherson/15063

https://t.me/sons_fatherland/11135

https://t.me/VGA_Kherson/14907

<https://sprotyv.mod.gov.ua/rosiyany-prodovzhuyut-zajmatys-militaryzatsiyeyu-ukrayinskyh-pidlitkiv/>

https://t.me/VGA_Kherson/11128

<https://t.me/krymrealii/21428>

<https://t.me/millnr/9933>

<https://t.me/kommersant/49762>

<https://t.me/depobrherson/1375>

https://t.me/VGA_Kherson/9761

https://t.me/SALDO_VGA/697

<https://t.me/BalitskyEV/831>

<https://t.me/BalitskyEV/669>

<https://sprotyv.mod.gov.ua/2022/12/20/rosiyany-stvoryly-novyj-ruh-dlya-promyvy-mizkiv-dityam-na-tot/>

66 <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-january-31-2023>

<https://t.me/BalitskyEV/753>

67 <https://sfr.gov.ru/grazhdanam/newregion/>

<https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-january-11-2023>

<https://www.rbc.ru/rbcfreenews/63bee9c29a7947b467ebb593>

68 <https://sfr.gov.ru/grazhdanam/newregion/>

69 <https://sfr.gov.ru/en/matcap/>

https://www.garant.ru/actual/posobiya/posob_deti/1020053/

70 <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-november-3-2023>

71 <https://tass.ru/obschestvo/19623813>

https://t.me/tass_agency/22413

<https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-december-26-2023>

72 <https://www.understandingwar.org/backgroundunder/russian-offensive-campaign-assessment-december-26-2023>

73 <https://www.understandingwar.org/backgroundunder/russian-offensive-campaign-assessment-june-7-2023>

<https://www.understandingwar.org/backgroundunder/russian-offensive-campaign-assessment-may-18-2023>

<https://www.understandingwar.org/backgroundunder/russian-offensive-campaign-assessment-february-21-2023>

<https://www.understandingwar.org/backgroundunder/russian-offensive-campaign-assessment-february-2-2023>

74 <http://kremlin.ru/events/president/news/70565>

75 <https://t.me/BalitskyEV/1167>;

76 <https://www.un.org/en/genocideprevention/ethnic-cleansing.shtml>

#:~:text=Ethnic%20cleansing%20

has%20not%20been,Croatian%20expression%20

%E2%80%9Cetni%C4%8Dko%20%C4%8Di%C5%A1%C4%87enje%E2%80%9D

[https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=](https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=S%2F1994%2F674&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False)

[S%2F1994%2F674&Language=E&DeviceType=](https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=S%2F1994%2F674&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False)

[Desktop&LangRequested=False](https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=S%2F1994%2F674&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False)

77 [https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.](https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.1_Convention%20on%20the%20Prevention%20and%20Punishment%20of%20the%20Crime%20of%20Genocide.pdf)

1_Convention%20on%20the%20

Prevention%20and%20Punishment%20of%20the%20

Crime%20of%20Genocide.pdf

78 <https://www.sciencespo.fr/mass-violence-war-massacre-resistance/fr/document/soviet-massive-deportations-chronology.html>

<https://deportation.org.ua/a-century-of-deportations-how-russia-has-been-destroying-nations/>

<https://ehne.fr/en/encyclopedia/themes/wars-and-memories/movement-in-times-war/repressed-peoples-in-soviet-union>

<https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP78-02771R000200290002-4.pdf>

79 <https://www.casematrixnetwork.org/cmn-knowledge-hub/elements-digest/art-7/7-1-d/3/#> :~:text=There%20is%20an%20important%20distinction,take%20place%20within%20national%20boundaries.%22

<https://www.legal-tools.org/doc/173e23/>

80 <https://casebook.icrc.org/a-to-z/glossary/deportation>

https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.33_GC-IV-EN.pdf

81 <https://www.hrw.org/news/2022/02/23/russia-ukraine-international-law-occupation-armed-conflict-and-human-rights>
<https://www.reuters.com/article/idUSKBN1WW2J3/>

82 <https://deti.gov.ru/uploads/magic/ru-RU/Document-0-258-src-1697376249.7297.pdf>

83 <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-october-31>
<https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-october-25>
<https://understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-october-22>

84 https://t.me/VGA_Kherson/4204

85 <https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/population-displacement/>

86 <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-october-25>

87 <https://rostgmu.ru/archives/190196>

88 <https://tass.ru/obschestvo/19717517>

89 [https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/deportation-1/#:~:text=Individual%20or%20mass%20deportations%20are,territory%20it%20occupies%20\(GCIV%20 Art .](https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/deportation-1/#:~:text=Individual%20or%20mass%20deportations%20are,territory%20it%20occupies%20(GCIV%20 Art .)

90 <https://deti.gov.ru/uploads/magic/ru-RU/Document-0-258-src-1697376249.7297.pdf>

- 91 <https://childrenofwar.gov.ua/>
- 92 <https://www.understandingwar.org/backgroundunder/russian-offensive-campaign-assessment-november-7>
- 93 <https://t.me/readovkanews/68698>
- 94 https://t.me/RKadyrov_95/3104
- 95 <https://verstka.media/podrostki-iz-donbassa-v-kadetskih-kokrpusah-rossii>
- 96 <https://t.me/depobrherson/1375>
https://t.me/VGA_Kherson/9761
- 97 <https://www.understandingwar.org/backgroundunder/russian-offensive-campaign-assessment-november-5-2023>
- 98 <https://www.understandingwar.org/backgroundunder/russian-offensive-campaign-assessment-march-21-2023>
- 99 <https://www.understandingwar.org/backgroundunder/russian-offensive-campaign-assessment-december-28-2023>
https://t.me/VGA_Kherson/13851
https://t.me/SALDO_VGA/573
<https://okean.org/ofitsialnaya-informatsiya#osnovnie-svedeniya>
- 100 <https://www.understandingwar.org/backgroundunder/russian-offensive-campaign-assessment-july-18-2023>
<https://www.understandingwar.org/backgroundunder/russian-offensive-campaign-assessment-september-14-2023>
<https://www.understandingwar.org/sites/default/files/Oct%207%20Russian%20Offensive%20Campaign%20Assessment%20PDF.pdf>
- 101 <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2023/07/17/russia-abducting-ukrainian-children-via-belarus/>
- 102 <https://t.me/malvovabelova/809>
<https://understandingwar.org/backgroundunder/russian-offensive-campaign-assessment-november-26>

<https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-november-24-2023>

103 <https://www.bbc.com/news/world-europe-67488646>

https://storage.googleapis.com/istories/stories/2023/11/23/mironov-i-deti/index.html?utm_source=telegram&utm_medium=-mainpage

<https://t.me/severrealii/21443>

<https://www.understandingwar.org/sites/default/files/Russian%20Offensive%20Campaign%20Assessment%2C%20November%2024%2C%202023%20PDF.pdf>

104 <https://deti.gov.ru/uploads/magic/ru-RU/Document-0-258-src-1697376249.7297.pdf>

105 <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-april-11-2023>

<https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-october-16-2023>

<https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-november-3-2023>

106 <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-april-26-2023>

107 <https://understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-october-3-2023>

108 <https://t.me/svobodnieslova/3051>

109 <https://tass.ru/obschestvo/16250653>
<https://t.me/andriyshTime/4165>

<https://armyinform.com.ua/2022/11/05/novym-gaulyajterom-mariupolya-stav-kolyshnij-mer-yakutska-j-irkutska-berdnykov/>

<https://t.me/pushilindenis/2403>

110 <https://sprotyv.mod.gov.ua/okupanty-namagayutsya-zaselyty-tot-rosiyanamy-zavdyaky-deshevym-kredytam-na-zhytlo/>

<https://t.me/andriyshTime/16372>

<https://t.me/andriyshTime/16995>

111 <https://t.me/andriyshTime/16812>

<https://t.me/andriyshTime/17022>

112 <https://storage.googleapis.com/istories/news/2023/12/25/tisyachi-stroitelei-iz-podmoskovya-uekhali-vosstanavlivat-okkupirovannye-regiony-ukraini-eto-privelo-k-srivu-kapremonta-v-moskovskoi-oblasti-novaya-gazeta-yevropa/index.html>

<https://novayagazeta.eu/articles/2023/12/25/poka-vse-ne-doma>

113 <https://sprotyv.mod.gov.ua/okupanty-planuyut-zaselyty-300-tysyach-rosiyan-u-tymchasovo-okupovanyj-mariupol/>

114 <https://sprotyv.mod.gov.ua/okupanty-planuyut-zaselyty-300-tysyach-rosiyan-u-tymchasovo-okupovanyj-mariupol/>

<https://t.me/andriyshTime/16566>

<https://t.me/annamaliar/672>

115 <https://understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-may-18>

116 <https://www.kommersant.ru/doc/5347104>

<https://t.me/dnronline/67602>

https://lenta.ru/news/2022/05/18/kurorty_mariupolya/

117 <https://understandingwar.org/backgrounder/if-west-cuts-aidukraine-russia-will-win-if-west-leans-ukraine-can-win>

118 <https://minre.gov.ua/en/mission-and-tasks-of-the-ministry-of-reintegration/>

119 https://minre.gov.ua/wp-content/uploads/2023/02/prezentaciya_angliyska_1.pdf

<https://www.npr.org/2023/07/21/1187045751/russia-ukraine-war-bucha-rebuild>

<https://www.france24.com/en/live-news/20221020-izyum-races-to-rebuild-and-forget-russian-occupation>

120 <https://www.nbcnews.com/news/world/ukraine-russia-stolen-children-mykola-kuleba-rcna105623>

<https://helpingtoleave.org/en>

<https://apnews.com/article/russia-ukraine-war-children-deportations-icc-4e2c601cf1307163917ff26bb496f5ff>

<https://www.reuters.com/world/europe/bring-them-back-ukrainian-orphans-demand-return-children-russia-2023-09-16/>